

Signalizácia v ochrane rastlín – invázne buriny (5).

Zlatobyľ kanadská – *Solidago canadensis*

Zlatobyľ obrovská – *Solidago gigantea*

Zlatobyle patria do čeľade *Asteraceae* - astrovité.

Zlatobyľ kanadská sa pôvodne vyskytovala v centrálnej časti USA a v južných oblastiach Kanady. Sekundárne sa dostala do Európy, Ázie, Austrálie a na Nový Zéland.

Je to svetlomilná rastlina produkujúca veľké množstvo klíčivých nažiek. Rozmnožuje sa tiež vegetatívne. Na Slovensku (v Európe) sa už naturalizovala, a tak sa dnes s ňou stretávame pozdĺž železničných tratí, cestných komunikácií, na opustených miestach v sídlach a v okolí priemyselných závodov. Miestami je veľmi hojná (napr. Zvolenská kotlina, Horná Nitra, Košická kotlina), inde takmer chýba, resp. je zriedkavejšia (napr. stredné Ponitrie). Experimenty v zahraničí potvrdili jej kompetičnú schopnosť vytláčať pôvodné druhy, vrátane *Urtica dioica*. Vyskytuje sa zriedkavo už aj ako burina na poliach.

Zlatobyľ kanadská je trváca rastlina s vretenovitým hlavným koreňom s početnými horizontálnymi koreňovými výbežkami. Stonky sú vzpriamené, rovné a nerozkonárené, v spodnej časti drevnatejúce, už zospodu bohato olistené, vysoké 30–150 cm, dolu lysé, v hornej časti husto chlpaté. Listy striedavé, prisadnuté, kopijovité, ostro pílovité, smerom k hrotu postupne sa zužujúce, veľkosti 5–15 × 0,5–2 cm, rub listu husto chlpatý. Vedľa hlavnej žily sú dve dobre viditeľné postranné žilky. Úbory sú malé, vzpriamené usporiadané v hustých strapcoch na mierne prehnutých konárkoch tvoriacich metlinu. Zákrovy 2–3 mm veľké, koruna zlatožltá, jazykovité a rúrkovité kvety sú približne rovnako dlhé. Jazykovitých kvetov je 10–17, rúrkovitých 5–10. Plodom je nažka 1 mm dlhá, riedko plstnatá s páperím 2,5 mm dlhým. Kvitne v júli až októbri. Konkurenčne je veľmi silná rastlina, potláča pôvodné druhy. Pôvodne okrasná a medonosná aj liečivá rastlina. Podľa literatúry je starým indiánskym liekom proti hadiemu jedu.

Zlatobyľ obrovská má pôvodný areál rozšírenia v južnej Kanade a USA. Druhotne je rozšírená predovšetkým v západnej, strednej a južnej Európe, bola taktiež zavlečená do východnej Ázie a na Nový Zéland. U nás je splanená nerovnomerne po celom území. Ku splanovaniu dochádza už od druhej polovice 19. storočia, prvý výskyt tejto rastliny v Európe bol zaznamenaný v Londýne v roku 1758. Rastie na brehoch vodných tokov, v krovinách, lužných lesoch, na rumoviskách, pozdĺž ciest a podobne. Znáša aj mierne zatienenie.

Táto vytrvalá bylina dosahuje výšky najčastejšie 80–200 cm, na niektorých stanovištiach môžu byť rastliny aj o niečo nižšie alebo vyššie (50–230 cm). Podzemok rastliny je bohato rozvetvený. Byle sú priame, jednoduché, lysé, iba počas kvitnutia krátko ochlpené, zelené. Listy na byli striedavé, kopijovité, 7–18 cm dlhé, 1,2–3 cm široké,

zašpicatené, pilkovité, iba na okraji a žilkách na rube chlpaté. Úbory sú cca 4 mm dlhé, sediace skoro v jednostrannej 10–20 cm dlhej metline. Kvitne od júla do septembra. Plodom sú páperovité nažky. Zlatobyľ je dôležitá včelárska rastlina, zároveň je však počas kvitnutia významným alergénom. Zlatobyľ obrovská je u nás často pestovaná ako okrasná rastlina. Veľmi ľahko sa rozmnožuje do svojho okolia pomocou vetrom roznášaných nažiek.

Zlatobyľ obrovská i zlatobyľ kanadská patria k druhom, ktoré sa rozmnožujú najmä generatívne, ale tiež vegetatívne - podzemkami. Z týchto vlastností vyplýva aj výber účinnejších spôsobov ich odstraňovania. Vzhľadom na tvorbu veľkého množstva plodov a semien a na ich prevažné rozširovanie sa pomocou vetra, je potrebné rastliny ničiť pred dosiahnutím fruktifikačného obdobia (tvorby plodov).

Spôsoby odstraňovania zlatobyľí:

Mechanické odstraňovanie

Pasenie prichádza do úvahy len na lokalitách s ojedinelým výskytom a na stanovištiach s trávno-bylinným typom vegetácie. Nevyhovuje v prípadoch, ak sa zlatobyľ vyskytujú ako súčasť sprievodnej vegetácie tokov. Účinok pastvy spočíva predovšetkým v znižovaní vitality jedincov.

Kosenie – najefektívnejší výsledok je možné dosiahnuť opakovaným kosením vo vegetatívnej fáze, čiže pred tvorbou súkvetia, čo je koncom júla až začiatkom augusta. Účinok je analogický s pasením, ale zároveň obmedzuje vznik pôdnej zásoby semien a ich ďalšie rozširovanie na nové lokality.

Orba je vhodná najmä na veľkoplošných rovinatých stanovištiach, pričom je potrebné poorané plochy následne osiať, najvhodnejšie pôvodnými a konkurencie schopnými druhmi rastlín. Tento spôsob je treba využiť najmä pri eliminovaní rôznych typov nevyužívaných stanovišť v krajine a v intravilánoch miest a obcí (na tzv. mestských úhoroch). Po orbe je nevyhnutné dôsledne odstrániť podzemné časti rastliny, aby sa zabránilo možnému vegetatívne rozmnožovaniu zlatobyľe na danom stanovišti, prípadne na inom, ak sa zemina premiestni.

Orezávanie súkvetí – odstránením zakladajúcich sa súkvetí obmedzíme možný generatívny spôsob rozmnožovania oboch druhov zlatobyľe, nakoľko sa tým predíde možnosti dozretia semien, ich vysemenenia a ich následnému rozšíreniu do okolia. S touto činnosťou je potrebné začať už v auguste, niekedy i skôr.

Chemické odstraňovanie

Môže sa využívať na likvidáciu populácie zlatobyľí na tých stanovištiach, kde samostatne vykonané mechanické odstraňovanie nebude dostatočne účinné alebo na miestach so sťaženým prístupom, napr. cestné násypy, navážky a iné antropogénne stanovištia. Je vhodné aj na ošetrovanie veľkoplošných zárastov. Výber prípravkov závisí od typu stanovišť (zvážiť blízkosť vodných tokov, zdrojov pitnej vody a pod.). Ich aplikácia je najlepšia v čase, kedy porasty nie sú vysoké, to znamená na väčšine lokalít v máji (neskôr už ich výška väčšinou presahuje 1m).

Kombinovaný spôsob odstraňovania

Tento spôsob treba využívať na rozsiahle, vysoké a husté porasty, kde samotná mechanická alebo chemická aplikácia nie je dostatočne účinná, resp. jednotlivé mechanické alebo chemické ošetrenie by si vyžadovalo dlhodobý opakovaný manažment. V takom prípade je treba najprv vysoké porasty pokosiť a regenerujúce časti rastlín chemicky ošetriť.

Upozornenie: Po odstránení akéhokoľvek porastu invázných druhov rastlín je žiadúce, aby plocha nezostala bez využitia, ale aby sa okamžite obnovil vegetačný kryt, napr. vysadením krov, stromov alebo trávnatých porastov tvorených najmä domácimi druhmi.

Na záver treba spomenúť u nás prirodzene rastúcu **zlatobyľ obyčajnú (*Solidago virgaurea*)**, ktorá patrí medzi liečivé rastliny. Liečivé účinky sa pripisujú všetkým trom druhom. Zlatobyľe majú silný diuretický (močopudný) a protizápalový účinok. Stimulujú látkovú výmenu a pôsobia detoxikačne. Liečia chronické ochorenia obličiek, močového mechúra a priedušiek. Odstraňujú ťažkosti s močením a pieskom, pomáhajú pri prudkých zápaloch mechúra a obličiek, rozpúšťajú a vyplavujú močové kamienky a piesok. Znižujú výskyt bielkovín v moči pri obličkových chorobách, urýchľujú vylučovanie kyseliny močovej z organizmu. Používajú sa aj pri liečbe cievnych ochorení, hemoroidov, kŕčovných žíl, reumatizmu, vodnatieľky a dny. Zlatobyľe dobre pôsobia aj pri zväčšenej prostate, pri astme a kašli, vírusových ochoreniach, pri ekzémoch, zle sa hojacich hnisavých ranách a pri paradentóze.

Zlatobyľe zbierame od júna do septembra tesne pred kvitnutím. Zbierame vňať aj koreň. Zlatobyľe môžeme použiť na prípravu čajov samostatne, ale vhodnejšie je zmiešať ich spolu s inými liečivými rastlinami s podobnými účinkami. Na všetky opísané choroby je možné použiť aj ich liehový alebo olejový výťažok.

V Topolčanoch, 17.12.2012

Ing. Alena Škuciová, ÚKSÚP OOR Topolčany